

SULTAN III. MUSTAFA VE III.SELİM TÜRBESİ'NDEKİ EŞYALAR

Doç..Ayşe ÜSTÜN

Osmanlı Sultanları ve hanedan mensupları, bazen kendileri hayatta iken yapılan, bazen de sonradan üzerlerine kurulan türbelerde medfundurlar.

Beş asrı aşan uzun bir devreden itibaren Osmanlı hanedanı için yaptırılan bu türbeler, Osmanlı mimarisinin devir özelliklerini aksettiren küçük, fakat plân özellikleri ve süslemeleri ile ilgi çekici yapılarıdır.¹ Ayrıca bu türbelerde, yapıldığı döneme ait çok değerli eşyaların bulunduğu, elimize geçen belgelerden anlaşılmaktadır. Türbelerde bulunan eşyalar hakkındaki belgelerin bir kısmı T.C.Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtları arasında bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak da çok az sayıda yayın mevcuttur.² Şimdi sunacağımız belge, İstanbul'da Sultan III.Mustafa ve oğlu Sultan III. Selim Türbesine ait kıymetli eşyaların dökümünü ihtiva etmektedir. Bu belge T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde olup Hicrî 1220.12.4 - 1223.11.23 tarihleri arasında kapsamaktadır. Haremeyn Muhasebesi Defterleri'nden olan belge, Genel Sıra no: 21759'da kayıtlıdır. Dört sayfalık olan bu defterin sadece iç yüzündeki iki sayfa yazılıdır ve defter rutubet almıştır. Rutubet yüzünden bazı yerleri okunamadığı için boş bırakılmıştır. Defterin ebadı yaklaşık 52 x 19.5 cm.dir.

Defterden anlaşıldığı kadarıyla, o dönemde türbede bulunan eşyalar çeşitlilik göstermektedir ve bu eşyalar bazı özellikleriyle beraber zikredilerek kaydedilmişlerdir. Mesela, mühtelif kişiler tarafından türbeye vakfedilen Mushaf-ı Şerîfler'in, yazıldığı kâğıdın cinsinden Semerkandî veya Abâdî kâğıd kullanıldığını, kaç satır halinde yazıldığını ve yazı etrafında altın veya Lâlî ya da Lâciverd renk cedvel çekildiği anlaşılmaktadır. Yine vakfedilen Mushaf-ı Şerîfler'in bazılarının hattatının adı verilmekte (ör.: Mushaf-ı Şerîf, hatt-ı Seyyid Abdullah* an zuemâ-i müteferrika.... veya Def'a Mushaf-ı Şerîf, hatt-ı Acem Yusuf ... gibi) ve yazı türleri belirtilmektedir. Öte yandan müzehheb olduğu kaydedilen bazı Mushaf-ı Şerîfler'in

¹ Hakki Önkal, *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Kültür Bakanlığı Yay. 1404, Türk Tarih kurumu Basımevi, Ankara 1992, s.IX.

² Cevdet Türkay, "Sultanahmet ve Ayasofya Türbelerindeki Değerli Eşyalar", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Mart 1973, S.66, s.39-42.

* Sevket Rado'nun *Türk Hattatları* adlı eserinde yer alan Hattat Seceresinde 18.yy da yaşayan Abdullah adında bes hattat ismi geçmektedir. Ancak Mushaf-i Serif'in yazıldığı tarih belirtilmediğinden belgede kaydedilen Seyyid Abdullah ibaresinden anlaşıldığı kadarıyla bu kişi Seyyid Abdullah Ridai (Dizdarzâde) yada Seyid Abdullah (Yedikuleli) olmalıdır. Aynı durum ismi geçen diğer hattatlar içinde geçerlidir. Ç.N.

müzehhiblerine dair her hangi bir kayıt yoktur. Sadece, bazıları için müzehheb olduklarını belirtmek amacıyla "... tezhîb-i Acem, ... veya .... ser-sûre-leri altun, ..." gibi ifadeler kullanılmıştır.

Ayrıca, belgeyi tekrar dikkatlice incelediğimizde türbede bulunan günlük kullanım eşyaları arasında yine o dönemin dokuma, halı, kilim, kumaş, işleme, maden ve diğer sanatları hakkında da bilgi sahibi olabiliyoruz. Belgenin sonunda ise yukarıda belirtilen tarihlerde türbelerde bulunan eşyaların dökümünü yapan türbedarların ad ve ünvanları ile mühürleri yer almaktadır.

Hüküm sürdüğü dönemde geniş bir imar faaliyetine şahit olduğumuz Sultan III. Mustafa; Lâleli'de cami, imaret, türbe, sebil, muvakkithâne, han, hamam ve dükkân-lardan oluşan bir külliye inşa ettirmiş ve 1774'de vefat edince, daha önce yaptırdığı türbesine defnedilmiştir. Külliye'nin mimarı Mehmed Tahir Ağa, bina emini ise Ali Ağa'dır. Bugün üç cephesiyle caddeye bakan türbe, önünde üç kemer gözlü bir revak bulunan on kenarlı gövdenin kurşun kaplı bir kubbeyle örtülmesinden ibaret olup Barok etkiler gösteren bir yapıdır.³ Türbe günümüzde tamir edilmeye devam edilmektedir.

Türbede, ikisi büyük olmak üzere, sekiz adet sanduka vardır. Sultan III. Mustafa ile oğlu III. Selim'in sandukaları sedef kakmalı ahşap şebekeler içindedir. Diğerle-rinin çoğu Sultan III. Mustafâ'nın kızları ve şehzâdelerine aittir. Ayrıca, Sultanların kadınları ve diğer haneden mensupları için bir ilâve yapılmıştır.⁴

Elimizdeki belgeye göre H. 1220-1223 tarihleri arasında türbelerde yer alan eşyaların dökümü şu şekildedir:

BELGE: DHMH / 402

Genel Sıra No: 21759

Tarih: H. 1220.12.4 - 1223. 11.23

Besmele işareti

- Vâlid-i mâcid-i hazret-i şâh-ı cihândârî cennet-mekân firdevs-i âşiyân merhûm ve mağfurunleh Sultan Mustafâ Hân-ı Gâzî tâbe serâhu hazretlerinin türbe-i müniflerine ve Aynü'l-hayat Kadın Türbesi'ne vâz' ve türbedârları olduğumuz hasebiyle ahz u kabz olunan mesâhîf ve bi'l-cümle eşyânın işbu memhûr defteridir ki turuk-ı vakf-ı şerîfe itâ olundu. Fi 4 zilhicce sene 1220.

Mushaf-ı Şerîf, hatt-ı Seyyid Abdullah an zuemâ-i müteferrika, kâğıd-ı Semerkand, satır onbir, Fuzûli(?) altun cedvel, aded 1.

³ Hakkı Önkal, a.g.e, s.220

⁴ Hakkı Önkal, a.g.e, s.221

-Defa Mushaf-ı Şerif, hatt-ı nâ ma'lûm, kâğıd-ı Semerkand, satır onbir, altun cedvel, aded _.

-Defa Mushaf-ı Şerif hatt-ı nâ ma'lûm, kâğıd-ı Semerkand, satır onbir, lali cedvel,aded 1.

-Defa Mushaf-ı Şerif, hatt-ı Acem, kenarları altun işleme, üç satır altun on satır mürekkebe,aded 1.

-Defa Mushaf-ı Şerif hatt-ı nâ ma'lûm, kâğıd-ı Semerkand, satır onbir, altun cedvel,aded 1, be-ruh-ı .....zâr, Başkadın kalfalarından.

-Defa Mushaf-ı Şerif, hatt-ı Acem Yusuf, kâğıd-ı Semerkand,satır onbir, tezhîb-ı Acem, altun,lâciverd cedvel,aded 1.

-Defa Mushaf-ı Şerif, hatt-ı Acem, ser-sureleri altun tezhîb, kâğıd-ı Semerkand, satır onüç, fuzûlî altun cedvel,aded 1.

-Defa Mushaf-ı Şerif bi-hatt-ı Acem, kâğıd-ı Semerkand, tezhîb-i Acem, yedi satırda bir altun ve biri laciverdi,satır onyedî, altun cedvel,aded 1, be-ruh-ı şehzade Sultan Mehmed

-Defa Mushaf-ı Şerif bi-hatt-ı Hafız Receb, kâğıd-ı Abâdî, fuzûlî altun, satır onüç, cedvel, aded 1, be-ruh-ı Hibetullah Sultan

-Defa Mushaf-ı Şerif bi-hatt-ı Hafız Nu'man, kâğıd-ı Semerkandî, satır onbir, fuzulî altun cedvel, aded 1.

-Eczâ-i Şerif, hatt-ı nesih, kâğıd-ı Semerkand, satır dokuz, altun cedvel, aded 10.

-Defa Eczâ-i Şerif, türbe-i Ayn'ül-hayat Kadın, kâğıd-ı fıstık (?), satır onbeş, kırmızı cedvel, cild 10.

-Buhârî-i Şerif, tamam, ince hatt-ı nesih, kâğıd-ı Abadî, satır yirmiyedi, ince altun cedvel, cild 10.

-Sahih-i Müslim-i Şerif, tamam, ince hatt-ı nesih, kâğıd-ı abadî, satır yirmi üç, ikkil cedvel, cild 10.

-Sagîr sanduk derûnunda mevzu' Lihye-i Saâdet ve bir mikdar 'ûd ve yeşil atlas üzerine sırma işleme pûşide.

-Vâkıf-ı Müşârûn-ileyhin hayatında lâbıs⁵ oldukları elbiseleri serv-i sanduk derununda siyah atlas boğçada mevzû' yeşil gezi kaftan bir ve bervech-i sâde bir kutni anteri, iki alaca zıbn ve bir boğazı kaplı satrancî cübbe kürk.

⁵ Her ne kadar kelime "labüs" olarak yazılmışsa da kelimenin aslı lâbis olacaktır.

-Vâkıf-ı Müşârün-ileyhin sandukası boynunda gögezli şal, aded 1, kıymeti 800 guruş, defa boynunda turuncu kabir çiçekli şal, kıymeti 500 guruş, ve sanduka üzerinde Penbeli ve beyazlı âlâfermâyiş-i şâl, aded 1, kıymeti 2500 guruş ve bi'l-cümle etrâfi kâbe pûşidesi ve iki aded Yusufî ve iki aded altun toplu sorguç.

-Şehzâde Sultan Muhammed'in sandukası boynunda çubuklu ve laciverd donluk (?) şal, sırmalı pûşide, defa tel işleme pûşide ve iki aded Yusufî ve bir aded altun toplu sorguç.

-Selâtin türbeleri üzerlerinde yeşil atlas üzere sırma işleme pûşide, aded 4.

-Selâtin türbeleri üzerlerinde etrâfi sırmalı siyah kâ'be pûşidesi, aded 4

-defa şüdd,

bazen teşrîf-i hümâyûnda ku'ûd için sagîr iki aded atlas yasdık ve bir aded Çin(Çit?) minder ve bir aded ber-vech-i şilte ve bir aded yüz yasdığı.

-Müsta'mel Banalûka seccade, aded 2

-Türbe-i münîf etrâfında divarda avize olan elvâh, aded 16.

-Halâli buhûr-dân ve gül-âb-dân, 1 buhûr-dan,

-Tarâf-ı cihandârîden mürsel lahana resminde üç şamdanlı sim avize, aded 1.

-Kubbe vasatında merkad üzerinde kem-i yâr taşlı kebir top, aded 1.

-Bâ-emr-i hümâyûn bu defa türbe-i münîfin baş ve ayak caniblerinde musanna' (okunmuyor) cedid vâz' olunan sîm şamdan.

kıyye

9 190 şamdan ma'a takım tek 1

9 / 19 210 / 000 şamdan ma'a takım 1 / 2

-Fatma Sultan ve Hibetullah Sultan merkadlerinde baş ve ayak caniblerinde yıldızlı şamdan, aded 4.

Vâkıf-ı Müşârün-ileyhin merkadinden ref' olunan dolabda mevzû' yıldızlı kebir şamdan, aded 2.

-Mihrab'a vâz' olan yıldızlı vasat şamdan, aded 2. kilerde

-Dolabda mevzû' pirinç şamdan, aded 2 -2/4 kilerde

-Sâde ceviz rahle, aded 4, Mushâflar üzerlerinde atlas işleme, sırma pûşide, aded 3.

-Ceviz Şeyhü'l-kurra rahlesi, aded 2.

-Çift minder, aded 2.

SULTAN III. MUSTAFA VE III.SELİM TÜRBESİNDEKİ ESYALAR

Bende

Seyyid Mehmed Emin Türbedâr-ı Sâlis,
MÜHÜR

Bende

el-Hâc Mehmed Türbedâr-ı Evvel
MÜHÜR

-Sultan Mustafâ Hân Hazretlerinin Türbelerinde Mevcûd Eşyâ Defteri, sene (1)
220⁶

-Şehîd-i saîd cennet-mekân firdevs-i âşiyân merhûm Sultan Selin Hân efendimizin defninden sonra türbe-i şerîflerine vâz' olunan eşya defteridir, zikr olunur. Fî 23 Za 1223.

-Müşârün-ileyh efendimizin hazinedâr ustasının türbe-i şerîflerine vâz' eyledikleri mesahif-i şerîf,

-Şekerrenk Semerkand kâğıd üzerine ba-hatt-ı Abdullah el-Mevlevi ve şakirdan-ı merhûm Vefalı, onbir satır fuzuli altın cedvel (1), Mushaf-ı Şerîf, aded 1, ceviz rahle aded 1, yeşil çuka pûşide aded 1,

-Defa şekerrenk kâğıd üzerine Semerkand kâğıdı hatt-ı nâ ma'lûm, onüç satır altın cedveli, ortası kuzî (?) Mushaf-ı Şerîf, aded 1,

-Müşârün-ileyh efendimizin sandukası üzerinde sarılı ve neftili gögezli fermayış-i şâl, aded 1, bervech-i tahmin kıymeti guruş 2000.

-Efendimizin sandukasının ayağı canibinde göger (z)li, sarılı, kafesli rızâf şâl aded 1, ber-vech-i tahmin kıymet guruş 350.

-Sandukanın baş tarafında gögerli, beyazlıfermâyış-i şâl aded 1, ber-vech-i tahmin kıymet guruş 1300.

-Sandukanın boğazında sarılı gögezli beyazlı .....şâl aded 1, kıymet guruş 750.

-Müşârün-ileyhin baş ve ayak caniblerinde musanna' resim-i cedit sim şamdan aded 2, fiatı 16.5, zira' 20, kıyye 40, ...2, (?)Ellinci kadın efendi getirmişlerdir.

-Kadem-i şerîfin etrafında olan mevcut sîm, Burcu (Ellinci ?) kadın efendi getirmişlerdir.

-Sanduka üzerinde cedit sof pûşide ve bir aded Yusufî ve biri dahi sonradan vâz' ve iki aded altın toplu mücevher sorguç, aded 2.

-Zemini beyaz yilankavili bir çubuğu penbe ve bir çubuğu turuncufermâyış-i şâl, aded 1, kıymet guruş 2500.

⁶ Vesikanın başına bu kayıt sonradan arşiv yetkilileri tarafından konulmuş olmalıdır. Zira yazı karakteri farklılık göstermektedir. Ç.N.

Semer kand kâğıd üzerine on satır, cedvelli altun ve laciverd bi-hatt-ı Acem mushâf-ı şerîf, aded 1.

-Cennet-mekân Sultan Selim Hân efendimiz hazretlerinin cevârflerinden Hoş Eda Kalfa'nın türbe-i şerîf ve vâz' eylediği Mushaf-ı Şerîf, aded 1.

-Cennet-mekân firdevs-i âşiyân merhum Sultan Mustafa Han efendimizin sandukası üzerinde baş canibinde çiçekli örmeli fermâyış-i şâl aded 1, ber-vech-i tahmîn kıymet guruş 2500.

Müşârün-ileyhin sandukası boğazında kebir çiçekli rızaî şâl aded 1, tahmîn kıymet guruş 500.

-Defa sandukası boğazında sarılı gögezli, çubuklu rızaî şâl aded 1, ber-vech-i tahmîn kuymet guruş 650.

-Altun ile tahrîr olunmuş Sultan Mahmûd efendimizin ismine tuğra, aded 1.

-Taht-i hümâyûnda mevcut olan döşeme, zikr ve beyân olunur.

-Oymalı mücellâ taht-ı hümâyûn aded 1.

-Sarı ustuka (?) yasdık, aded 3.

-Sarı ustuka (?) mak'ad-ı kebir, aded 1.

-Minder, aded 1.

-Şilte, aded 1.

-Yemeni yüz yasdık, aded 1.

-Kırmızı boğazlı taht-ı hümâyûn pûşidesi.

-Vâkıf-ı Müşârün-ileyhin türbe-i şerîfleri taşra mevcûd olan döşeme

-Cedîd hanre yasdık, aded 8.

-Cedîd hokka, mai ma'kad, aded 2.

-Cedîd kebir minder aded 2.

-Boğaz-ı pûşide, aded 2.

Bende

Bende

Seyyid Mehmed Emin

El-Hâc Mehmed

Türbedâr-ı Salis

Türbedâr-ı evvel.